УДК 330.5:330.15

Клиновий Дмитро Віталійович

Кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, доцент, провідний науковий співробітник відділу комплексної оцінки та управління природними ресурсами Державної установи "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України"

Мороз Володимир Васильович
Кандидат наук державного управління, доцент кафедри економічної політики та врядування Національної академії державного управління при Президентові України, голова Громадського об'єднання міжвідомчих комунікацій у сфері охорони навколишнього природного середовища е-Екологія

ІННОВАЦІЙНІ КОНЦЕПТИ ВИКОРИСТАННЯ ОЦІНКИ ПРИРОДНОГО БАГАТСТВА ЯК ІНСТРУМЕНТА УПРАВЛІННЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯМ

Клиновий Д.В., Мороз В.В.

INNOVATIVE CONCEPTS OF ASSESSMENT OF NATURAL WEALTH AS A TOOL OF ENVIRONMENTAL MANAGEMENT

Klynovyi D.V., Moroz V.V.

ИННОВАЦИОННЫЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ОЦЕНКИ ПРИРОДНОГО БОГАТСВА КАК ИНСТРУМЕНТА УПРАВЛЕНИЯ ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЕМ

Клиновой Д.В., Мороз В.В.

В статті визначено сутнісні ознаки, критерії і базові засади механізму комплексної оцінки природного багатства України, інтегрованого у відповідну сучасним принципам і вимогам сталого розвитку систему

управління природокористуванням в складі національного господарства на всіх рівнях, включаючи регіональну економіку та децентралізовану систему управління економікою територіальних утворень муніципального рівня. Запропоновано відповідну рамкову архітектоніку комплексної оцінки природних ресурсів, яка складається з чотирьох основних блоків, що системно охоплюють створення критеріїв комплексної оцінки природного багатства та його компонентів, оцінку ефективності його використання в системі національного господарства в просторово-галузевому вимірі, розробку рекомендацій з підвищення ефективності використання природних активів та впровадження системи оцінок природного багатства в національну господарську систему України.

Ключові слова: *екосистема, природний капітал, комплексна оцінка, управління, територіальні природно-ресурсні комплекси.*

The article attempts to identify the essential features, criteria and basic principles of comprehensive evaluation of the natural wealth of Ukraine, integrated with appropriate modern principles and requirements of sustainable development of environmental management system as part of the national economy on all levels, including regional economies and decentralized system of economic management of municipal level subdivisions. There is proposed an appropriate framework architecture integrated assessment of natural resources, which consists of four main blocks covering comprehensive assessment criteria of natural wealth and its components, evaluating the effectiveness of its use in the national economy in space-sectoral dimension, to develop recommendations to improve efficiency of natural assets utilization and implementation of assessments of natural wealth into the national economic system of Ukraine.

Keywords: *ecosystem, natural wealth, management, territorial natural and resource complexes.*

В статье определены сущностные признаки, критерии и базовые принципы механизма комплексной оценки природного богатства Украины, интегрированного в соответствующую современным принципам и требованиям устойчивого развития систему управления природопользованием в составе национального хозяйства на всех уровнях, включая региональную экономику и децентрализированную систему управления экономикой территориальных образований муниципального уровня. Предложена соответствующая рамочная архитектоника комплексной оценки природных ресурсов, которая состоит из четырехосновных блоков, системно охватывающих создание критериев комплексной оценки природного богатства и его компонентов, оценку эффективности его использования в системе национального хозяйства в пространственно-отраслевом измерении, разработку рекомендаций по повышению эффективности использования природных активов и внедрения

системы оценок природного богатства в национальную хозяйственную систему Украины.

Ключевые слова: *экосистема, природный капитал, комплексная оценка, управление, территориальные природно-ресурсные комплексы.*

Постановка наукової проблеми (Introduction). Природне багатство є першоосновою, становим хребтом національного багатства країни, на якому розбудовується вся система національного господарства. Пошук нових, адекватних сучасності підходів щодо застосування комплексної оцінки природного багатства в управлінні національним господарством є науковим завданням, яке обумовлюється необхідністю переходу на новий, європейський рівень природокористування, основні акценти робляться при цьому на системологічному, результативному та управлінському аспектах. Вартісна економічна оцінка природного багатства має стати підґрунтям для комплексної його оцінки, забезпечуючи ефективне використання природного капіталу як активу в системі національної та регіональної економіки в умовах євроінтеграційих процесів та децентралізації системи управління економікою.

Аналіз досліджень проблеми (Analysis of recent researches and publications). Місцю і ролі оцінки національного багатства у цілому та його природної складової в національному господарстві присвячено роботи Ляховець О.О. [1], Шумської С.С. [2], Квак М. [3], [4], Смолиної Е.Е. [5], Соніна К. [6] С.І.Дорогунцова [7], Хвесика М.А. [8] та ін. Даними дослідниками проведено значну роботу щодо розробки методологічних підходів та методик оцінки природного капіталу, теоретико-методологічного визначення поняття природного багатства як складової національного багатства, розраховано вартість окремих складових природного багатства тощо.

Виділення невирішених питань (Previously unsettled problem constituent). Незважаючи на динамічні трансформаційні процеси в економіці, до останнього часу ґрунтовних наукових робіт, присвячених сучасному стану природного багатства, комплексній економічній оцінці його вартості в ринкових умовах на основі сучасних теоретико-методологічних підходів та можливостям включення таких оцінок в систему управління економікою практично не видавалось. Актуальною науковою проблемою залишаються сучасна вартісна та комплексна оцінка природного багатства, впровадження її результатів в систему державного і регіонального менеджменту в умовах структурних трансформацій та децентралізації управління національною економікою. Зважаючи на те, що на даний час комплексна оцінка природного багатства повинна виступати у вигляді основної ланки упорядкування господарської діяльності в галузі природокористування як окремих територій, так і країни у цілому, нагальним завданням є, окрім створення методично-інструментальної бази такої оцінки та проведення розрахунків, ще й запровадження її на всіх рівнях господарювання як активного елементу

господарського процесу, що є підґрунтям для капіталізації природних ресурсів.

Мета статті (Main purpose of the article). Концептуальне визначення ознак комплексної оцінки природного багатства з урахуванням інноваційних підходів «зеленої», «синьої» та «наноекономіки». Завданнями статті є визначення показників, критеріїв та базових засад алгоритму комплексної оцінки природного багатства як інструменту управління природокористуванням на основі інноваційних концептів його оцінки.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження (Results and discussions). У Державній установі "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України" протягом 2013-2017 років виконано науково-дослідні роботи "Економічна оцінка природного багатства України" та "Формування системи механізмів управління природними ресурсами в умовах євроінтеграційних процесів", за результатами яких підготовлено дану публікацію. Згідно до проведених в результаті даних досліджень розрахунків, сукупна вартість природного багатства України складає 1,06 трлн. грн [9, 208-209]. При цьому поресурсна структура природного багатства є наступною: водний капітал становить 6,43 % від загальної вартості (67 979,9 млн грн); земельний – відповідно 44,68 (473 181,3); лісовий – 7,98 (84 457,1); мінеральний – 24,83 % (262 970,0 млн грн). Екосистемна складова природного багатства становить 16,08 % (170 342,4 млн грн). У загальному підсумку, така структура природного багатства у цілому достатнім чином кореспондується з визначеною на даний час вченими – географами, зокрема – Руденком В.П. наявною структурою природно-ресурсного потенціалу України [10, 157-159], основу якого складають земельні та мінерально-сировинні ресурси, водні та лісові ресурси мають для національного господарства важливе структуроформуюче і допоміжне значення, екосистемний ресурс, який акумулює в собі контамінаційні, регенераційні, асиміляційні та інші корисні екосистемні ефекти, відіграє важливу роль капіталізатора природного багатства в системі національного господарства. Визначена вартість природного багатства України дозволяє зробити висновок про суттєвий його внесок в національну економіку, однак використання вартісних ознак оцінки природного капіталу в якості критеріїв прийняття управлінських рішень вимагають нових, структурованих в алгоритмічному та просторовому вимірах концептуальних підходів до організації цього процесу.

Сучасні економічні принципи природокористування, у першу чергу – це принцип сталого розвитку накладають свої особливості на формування підходів до оцінки природного багатства, у першу чергу – на комплексний підхід до оцінювання природного капіталу. У першу чергу це стосується застосування новітніх концептуально-результативних підходів (концептів) до економічних досліджень в якості базового інструментарію для такої оцінки. Таких концептів, наразі можна виділити принаймні три, причому, за нашим баченням, вони не є альтернативними і не виключають один одного, а

навпаки, комплиментарні і охоплюють різні рівні природокористування. В межах даного дослідження, зважаючи на існування трьох основних рівнів господарювання - загальнодержавного, регіонального та низового (місцевого або муніципального) можна наразі виділити в їх межах принципові концепти розбудови «зеленої», «синьої» та «наноекономіки». Ці концепти пронизують всі три вказані рівні господарювання. Вони не відповідають їм чітко, але системно превалюють на певних рівнях господарювання.

Так, концепт «зеленої економіки», у витоків котрого стояли такі дослідники, як Д.Медоуз (у першу чергу її робота «Межі росту» [11]), Е.Шумахер [12] з теорією природного капіталу та ін. превалюючи впливи здійснює на державному та регіональному рівнях. Він передбачає активну екологічну політику держави і регіонів за допомогою відповідних адміністративних, організаційно-економічних, правових фінансових та інших важелів, якими створюються умови для забезпечення сталого економічного зростання на основі економного та комплексного використання природних ресурсів, захисту навколишнього природного середовища від шкідливих антропогенних впливів та розвитку еколого-орієнтованих інноваційних галузей і виробництв. Роль комплексної оцінки природного багатства на цьому рівні полягає в обліку природних ресурсів, враховуючи вартісну складову, визначенні порівняльної ефективності використання природного багатства країни та її регіонів, створенні кадастрів природних ресурсів, обґрунтуванні напрямів державної політики в сфері природокористування, встановленні ставок екологічних податків і зборів, платежів за використання природних ресурсів, обґрунтуванні територіальних стратегій природокористування тощо.

На муніципальному рівні, включаючи передусім об’єднані територіальні громади, домінуючим є концепт, який можна загалом охарактеризувати за виразом відомого економіста Г.Паулі як ***«синя економіка»*** [13], який по-новому ставить питання забезпечення регіональної конкурентоспроможності. Згідно до цього концепту, раціональне використання ресурсів на кожній стадії і на кожному рівні господарської діяльності людини є необхідною умовою конкурентоспроможності економіки. Ця концепція природокористування спирається на доступні місцеві ресурси, прості й безпечні технології, малий і середній бізнес, пропонує екосистемний підхід та каскадні моделі до побудови структури виробництва з повноцінним використанням конкурентних переваг муніципальних господарських утворень. На даному рівні роль оцінок природного багатства має виключне значення для створення первинного масиву оціночних даних по видах, обсягах, власниках ресурсів які складають відповідні агрегати природного багатства – водні, земельні, лісові та мінерально-сировинні ресурси. Важливим є не тільки облік, але й оцінка природного багатства та його компонентів на низовому рівні. Зокрема, за рахунок цього створюється база для сек’юртитизації природних активів, капіталізації природних ресурсів, успішного виконання проектів

підприємницької діяльності, забезпечення регіонального сталого розвитку тощо.

На самому низовому економічному рівні – окремого економічного агента (мале підприємництво, домогосподарство, окремий громадянин) дуже важливими є інноваційні підходи, пов'язані з концептом «наноекономіки». Її сучасна позиція, запропонована у минулому десятилітті відомими вченими Г.Клейнером [14] та О.Іншаковим [15] на основі більш ранніх робіт К.Ерроу [16], вважає первинною ланкою господарювання не підприємство, а саму людину, простір її творчості, включаючи мікросередовище її існування. На цьому рівні адекватна оцінка природного багатства має виключне значення як для громадян – власників та користувачів природних ресурсів, у т.ч. – залучених у господарський обіг природних джерел явного та прихованого доходу (земельних ділянок, водних джерел, лісових ділянок тощо) для встановлення адекватної ціни їх продажу, оренди тощо, так і для держави та регіонів для формування ефективної фіскальної системи, встановлення адекватних ставок податків, ресурсних платежів і зборів.

Як видно, в територіальному вимірі вказані економічні концепти не співпадають в повному вимірі з основними рівнями господарювання – загальнодержавним, регіональним та місцевим, а є інтегрованими один в інші за принципом фракталу, розкриваючись на певних системних рівнях. Звідси, сучасна концепція сталого цивілізаційного розвитку не є побудованою на якомусь одному з даних концептів, але інтегрує їх усі в єдину систему. Для оцінки природного багатства перш за все важливим є вимір вартості природного багатства у «точці контакту», на рівнях нано- та мікроекономіки, а саме – в місці зустрічі ресурсу і його користувача – від громадянина і підприємства до місцевої та регіональної влади. Основними показниками оцінки природного капіталу на цьому рівні є, перш за все, вартісні показники, що характеризують окремі ресурси, як об’єкт конкретного управлінського рішення, наприклад:

- розташування ресурсу у геоекономічному просторі національного і регіонального господарства, його доступність до використання в господарському обігу;
- кількісні та якісні показники наявної природно-ресурсної бази, включаючи обсяги ресурсів, які можуть бути безпосередньо залучені в господарський обіг на даному етапі розвитку національного господарства;
- продажна вартість (ціна) природного ресурсу (землі, води, лісу, мінеральної сировини) для кінцевого споживача – наприклад, 1 $м^3$ води (водопостачання, водовідведення тощо) чи газу для потреб населення, промисловості, сільського господарства, ринкова вартість 1 га землі, ділянки лісу у вигляді попенної плати або вартості одиниці лісовкритої площі тощо;
- абсолютна або приведена до одиниці обліку ресурсу витратна оцінка природного ресурсу для певного виду економічної діяльності в середньому по країні, регіону, населеному пункту або для конкретного

проекту, підприємства, особи – користувача щодо використання ресурсу в господарській діяльності;

- облікова вартість ресурсу в системі державного реєстру, яка може відрізнятися від ринкової ціни на природний капітал (наприклад, нормативна вартісна оцінка землі);
- початкова ціна продажу на аукціоні джерела природного ресурсу (наприклад, земельної ділянки або ділянки надр), яка може змінюватися у бік зростання в процесі наступних торгів;
- вартість відшкодування шкоди, нанесеної в результаті безпосередньо природокористування або погіршення стану ресурсу в результаті дії інших чинників антропогенного характеру (транспортної пригоди, техногенної аварії, промислового викиду шкідливої речовини, військових дій та ін.);
- природна рента, отримувана користувачем природного ресурсу в конкретних територіально-господарських і економічних умовах природокористування;
- ефективність використання ресурсу конкретним економічним агентом - споживачем, підприємством, що визначається співвідношенням витрат до результатів залучення природного активу у господарський обіг.

Наступним системним рівнем, на якому важливим фактором є вартість природного багатства вже як певного набору компонентів, що взаємодіють між собою і утворюють тією чи іншою мірою цілісний єдиний системний компонент є територіальний природно-господарський комплекс – основна ланка формування територіальних природних капіталів регіонального та макроекономічного рівня. В даному разі можна казати про територіальне природне багатство – населеного пункту, району, області, економічного району тощо. Оцінка природного багатства на цьому рівні має виключне значення для багатьох сфер економіки. Серед його основних показників варто запропонувати, зокрема такі як:

- абсолютна вартість природного багатства країни та регіонів, розрахована як сума його складових (водних, земельних, лісових та мінерально-сировинних ресурсів) агрегованим способом та комплексно - з урахуванням вартості екосистемного капіталу, що створюється взаємодією їх між собою;
- територіальна та галузева структура природного багатства країни, визначається як співвідношення між різними територіями та сферами формування вартості природного капіталу в загальних його обсягах у країні в цілому;
- територіальне зосередження природного багатства та його компонентів – відношення вартості природного багатства, яка припадає на одиницю території – наприклад, на 1 кв. км. площі території країни, регіону, економічного чи природно-ресурсного району тощо;

- забезпеченість населення природним багатством та його компонентами –вартість природного багатства, яка припадає на одного жителя даної території;
- загальна ефективність використання природного багатства в економіці – відносний показник, який характеризує виробництво валового продукту по відношенню до вартості природного багатства регіону та країни у цілому.

На рівні окремих компонентів природного багатства – водних, земельних, лісових, мінерально-сировинних можуть використовуватися спеціалізовані показники оцінки природного капіталу, які враховують специфіку формування та використання природно-ресурсної ренти, залучення ресурсу в господарський обіг, ступінь його капіталізації в системі національної економіки.

Щодо питання визначення сутності і специфіки критерію комплексної оцінки природного багатства, то в роботі М.А.Хвесика, С.О.Лизуна, І.К.Бистрякова, Я.В.Коваля та ін. [17, 82-85] запропоновано у якості такого критерію прийняти максимізацію виробництва споживчих вартостей в конкретних регіональних та загальногосподарських умовах за мінімальних суспільно-необхідних витрат із забезпеченням сталості господарювання в економічній, соціальній та екологічній площинах, що орієнтує передусім на проектні форми управління природокористуванням. В цілому, можна сказати, що вирішення завдання максимізації ефектів від використання природного багатства, на яке спрямована комплексна його оцінка лежить у площині поєднання оптимальних інституціональних форм розвитку суспільного виробництва з фінансово-економічним інструментарієм природокористування, капіталізацією природних ресурсів та раціональним їх використанням і відтворенням на принципах економічної ефективності та сталості.

Таким чином, на основі викладеного, можна запропонувати рамкову архітектоніку комплексної оцінки природних ресурсів, яка складається з чотирьох основних блоків, що системно охоплюють описаний вище процес.

Блок критеріїв комплексної оцінки природного багатства та його елементів включає в себе комбінаторику критеріальних ознак комплексної оцінки основних ресурсних агрегатів природного багатства – водних, земельних, лісових та мінерально-сировинних ресурсів.

Блок оцінки ефективності використання природного багатства включає в себе систему оцінок економічних ефектів та ефективності використання компонентів природного багатства в сферах і галузях національного господарства, а також порівняльні просторові оцінки ефективності використання природного багатства в системі національної економіки, які формують у цілому характеристику рівня використання природного багатства України в системі національного господарства, включаючи земельні, водні, лісові, мінерально-сировинні та екосистемні ресурси.

Блок рекомендацій з підвищення ефективності використання природного багатства окреслює структуру практичних механізмів, включаючи напрями, шляхи та засоби підвищення ефективності використання природного багатства України та його складових – водних, земельних, лісових, мінерально-сировинних та екосистемних активів в системі національного господарства. Такі механізми мають рентну природу, побудовані на визначенні, вилученні, розподілі та використанні природної ренти одночасно з розбудовою правового інституту громадянської власності на природні ресурси.

Рамковий блок впровадження оцінки природного багатства в управління природокористуванням включає в себе відповідний механізм, інтегрований в національну господарську систему України, який забезпечуватиме ефективне впровадження і використання системи економічних оцінок природного капіталу в природно-ресурсному менеджменті на різних рівнях господарювання (рис. 1) Таким чином, комплексна оцінка природного багатства забезпечуватиме прийняття рішень з ефективного та раціонального використання природних ресурсів відповідного територіального простору задля забезпечення сталого розвитку національного господарства.

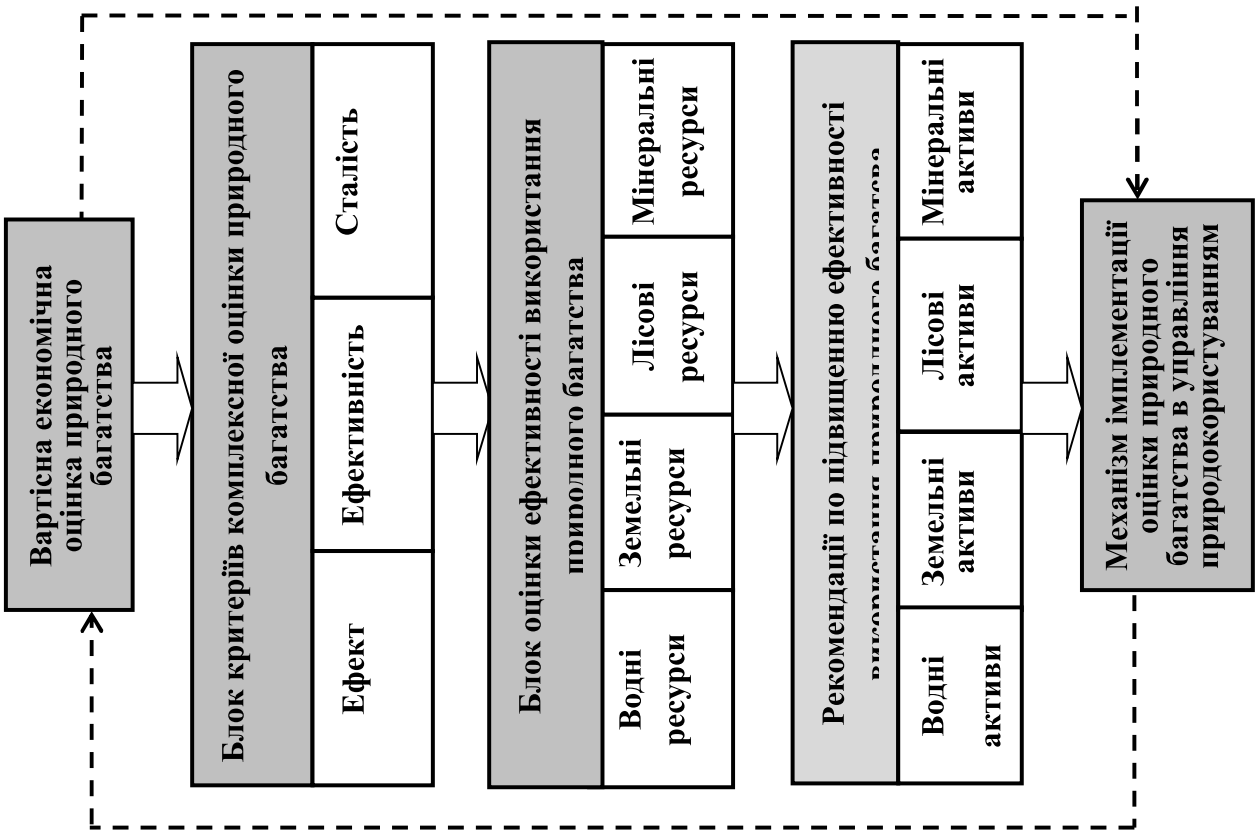

Рис. 1. Архітектоніка комплексної оцінки природного багатства України як інструмента управління природокористуванням

Основними елементами такого механізму є методичний інструментарій економічної оцінки природного капіталу, правовий механізм впровадження оцінок складових природного багатства в господарську діяльність у вигляді нормативно-правових актів, організаційний механізм забезпечення оцінок природного капіталу для потреб суб'єктів господарської діяльності, адміністративний механізм впровадження результатів оцінок природного капіталу в систему прийняття управлінських рішень з використання, охорони та відтворення природних ресурсів.

Таким чином, створюється основа для впровадження оцінок природного капіталу в систему природокористування на всіх рівнях господарювання, яке забезпечуватиме повноцінне та високоефективне використання природного багатства країни в національній економіці через перетворення природних ресурсів на повноцінні капітальні активи.

Формування моделі ефективного природокористування є органічним продовженням ідейних підходів екоцентричної ззовні («зеленої») та зсередини («синьої») економіки, але відрізняється більшою антропоцентричною орієнтацією ("наноекономіка"), збалансовує вектори сталого розвитку за трьома системними його складовими – економічною, екологічною та соціальною. Фактично, це економіко-філософська модель сталого розвитку природно-економічної системи, основним елементом якої є природне багатство. Модель розкриває три аспекти сталого розвитку – стійкість (екосистемну цілісність та збереження складових природного багатства), сталість (постійний і поступовий приріст вартості природних активів), стабільність (забезпечення економічної стабільності господарювання в цілому) й може бути стисло представлена певним концептом, який можна охарактеризувати як інституціональну модель просторово-децентралізованого відповідального корпоративного господарювання на засадах проективно-діяльнісного підходу. Ключовими ознаками моделі є простір, інтегративність, діяльність, результативність, відповідальність (рис. 2), за якими формуються відповідні механізми реалізації моделі ефективного використання природного багатства.

Усі її елементи перебувають у системному взаємозв'язку. Просторовий аспект при цьому є невід'ємним від інституціонального. Відповідальне господарювання також вимагає інституціонального підходу, тобто наявності відповідального інституту природокористування. Ним може бути територіальна корпорація з управління природними ресурсами нежорсткого, кластерного типу як просторово-галузеве об'єднання бізнес-структур та суб'єктів муніципального управління на засадах державно-приватного партнерства й корпоративної соціальної та екологічної відповідальності. Аспект діяльності системно пов'язаний з фінансизацією сфери природокористування, капіталізацією природних ресурсів, які в результаті господарської діяльності стають повноцінними природними активами.

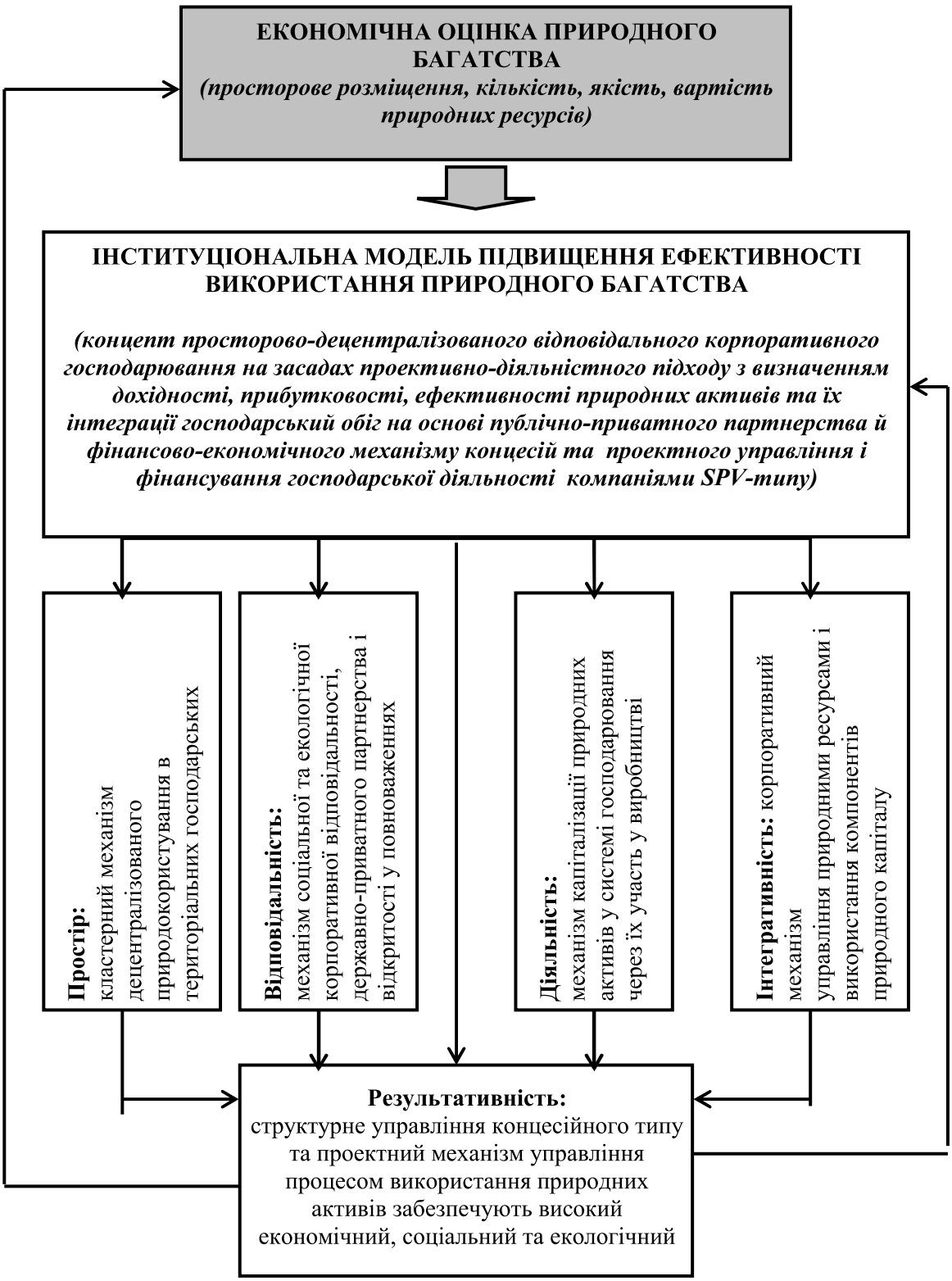

Рис. 2. Формалізована структура концепту моделі підвищення ефективності використання природного багатства України на основі його комплексної оцінки

Спираючись на дослідження ефективності використання природного багатства України у галузево-територіальному вимірі [18, с. 278] та виходячи

з аналізу проблеми більш дієвого використання природних активів можна побудувати цільові орієнтири моделі, а саме:

- перехід в процесі децентралізації управління природними активами від агрегованого управління природними ресурсами до інтегративного керування цілісними природно-господарськими комплексами в системі сучасної корпоративної економіки природокористування європейського типу;
- забезпечення повноцінної віддачі від природного капіталу одночасно з іншими видами капіталів – людським, виробничим, фінансовим тощо шляхом інтеграції природних ресурсів у сферу обігу капітальних активів, включаючи сутнісне збільшення ролі і місця рентних відносин в господарській системі;
- формування на основі природної ренти фінансової основи забезпечення сталого розвитку країни шляхом акумуляції надходжень від природної ренти у фонді суверенного добробуту;
- запровадження інституту громадянської власності на природні ресурси із забезпеченням загальносуспільного присвоєння природної ренти та виплат громадянам України щорічних цивільних дивідендів за рахунок надходжень від природної ренти;
- розширення переліку місцевих податків і зборів за рахунок фіскальних інструментів, що використовують в якості об'єктів оподаткування активи природного походження, надання прав регіонам вводити в межах даного переліку нові елементи, включаючи квазіподтаки та парафіскальні платежі;
- формування в регіонах високоефективних конкурентоспроможних галузей виробництва на основі активізації участі ключових регіональних природних активів у суспільному виробництві;
- збалансування участі природних ресурсів як у суспільному виробництві, так і формуванні фіскальних джерел надходження у бюджет за різними їх видами, підвищення загальної податкової віддачі від фіскального потенціалу природного капіталу, у першу чергу за рахунок земельних, водних, лісових і природно-рекреаційних ресурсів;
- активізація поряд з традиційним господарським механізмом природокористування проектних підходів до природно-ресурсного та екологічного менеджменту і впровадження структурних форм управління природними й похідними від них фінансовими активами, фінансизація природокористування;
- диференційована децентралізація управління природними ресурсами в регіонах, яка враховуватиме їх специфіку та потреби на основі селективного підходу до господарських режимів залежно від специфіки природно-ресурсного потенціалу та забезпеченості природними багатством територій;
- широке використання в межах публічно-приватного партнерства в територіальних громадах механізмів концесій та створення проектних

компаній зі спеціальними правами запозичення для активної інтеграції місцевих природних ресурсів у господарський обіг.

У даній моделі дуже важливим є аспект інтегративності. Тому за сутністю модель підвищення ефективності використання природного багатства є фрактально-інтегративною, поєднує принципи «зеленої», «синьої», наноекономіки та інші важливі підходи, зокрема – "належного управління" ("good governance"), включаючи відповідальне структурне управління та публічно-приватне партнерство. Також необхідно акцентувати увагу на проблемі капіталізації природних ресурсів, перетворення їх в актив, котрий здатен забезпечувати підприємницький дохід. Фінансизацію тут розглядають не тільки як процес збільшення частки грошово-кредитних відносин у структурі світового господарства, зростання системної значимості фінансів, переорієнтації суб'єктів господарювання на формування основної частки свого прибутку через використання фінансових інструментів, механізмів, каналів [19], але і як наповнення фінансовими відносинами іншої, безпосередньо не пов'язаної з ними сфери соціальних, екологічних, природно-господарських відносин. Якщо звернутися до логістичного алгоритму реалізації цього процесу в господарському просторі, то фінансизація природного капіталу в децентралізованій за європейськими підходами системі управління природокористуванням на трьох основних рівнях управління природними ресурсами – загальнодержавному, регіональному та муніципальному реалізовуватиметься сек'юритизацією природних ресурсів. Остання передбачає емісію відокремленими ланками фінансового управління похідних від природних активів фінансових інструментів. Фінансизація забезпечує низку суттєвих переваг при використанні природного багатства і підвищує його ефективність (рис. 3). Так, по-перше, в результаті проектної діяльності створюється чистий додатковий дохід за ставкою, яка перевищує норму доходності. По-друге, при правильній розробці інвестиційних проектів з урахуванням ризиків, інфляції та інших факторів невизначеності отримання доходу є гарантованим, а проектне управління як гнучка форма менеджменту забезпечує і участь територіальної громади у реалізації проектів з використанням природних активів. По-третє, за рахунок схем проектного фінансування природно-господарської діяльності створюється можливість залучення додаткових інвестиційних ресурсів, зокрема під цінні папери проектних компаній. По-четверте, проективно-діяльністний підхід має циклічно-відтворювальний характер [20, с. 44-46], тому за рахунок реалізації інвестиційних проектів формується підґрунтя для підтримки сталого розвитку територій через забезпечення стійкості, сталості та стабільності функціонування територіальних соціально-економічних систем.

Таким чином, модель підвищення ефективності використання природного багатства України та відповідні їй механізми реалізації цього процесу повинні враховувати й імплементувати в себе такі необхідні складові, як облік природного капіталу, капіталізація природних активів,

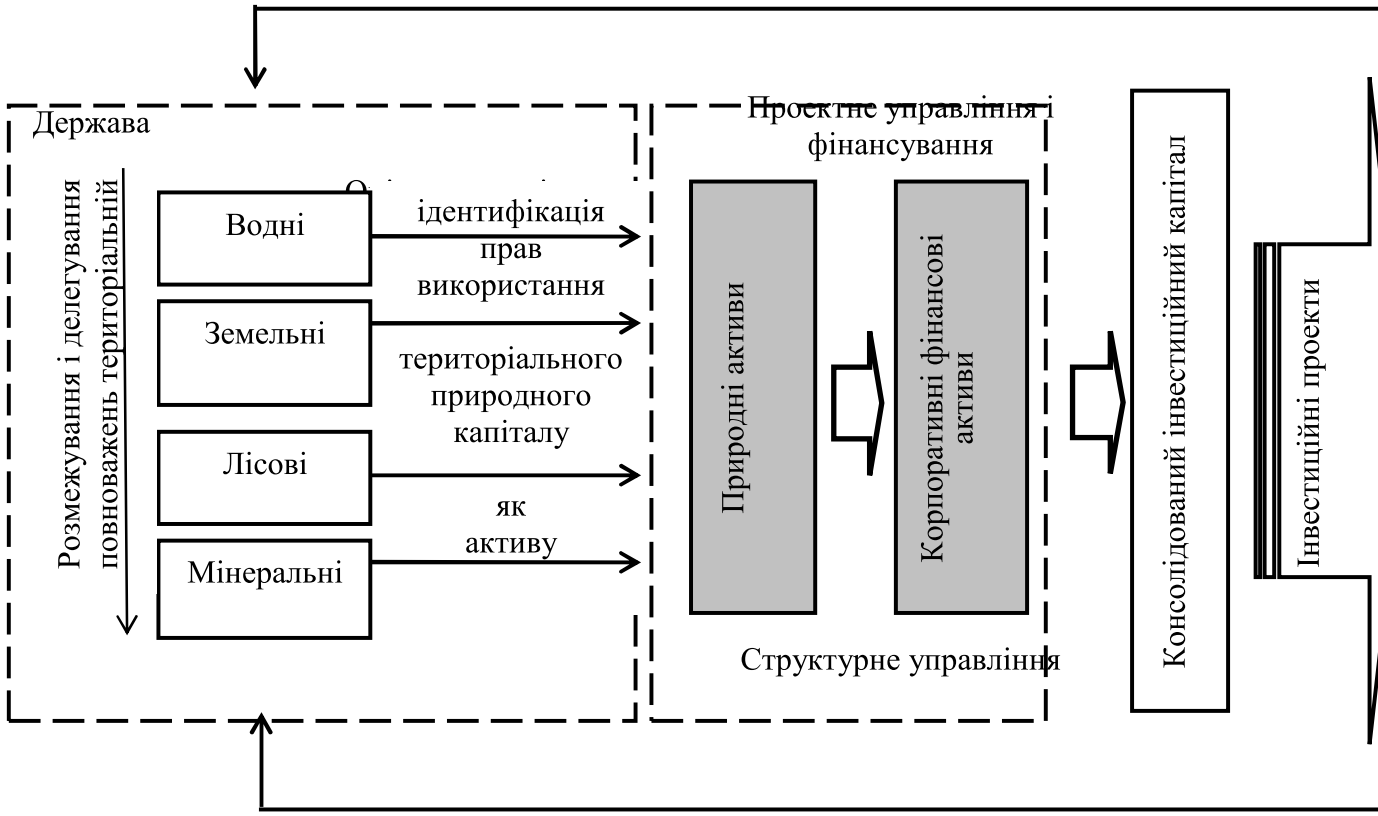

Рис. 3. Рамкова схема формування децентралізованого організаційно-еко
природними ресурсами на основі оцінки природного капіталу

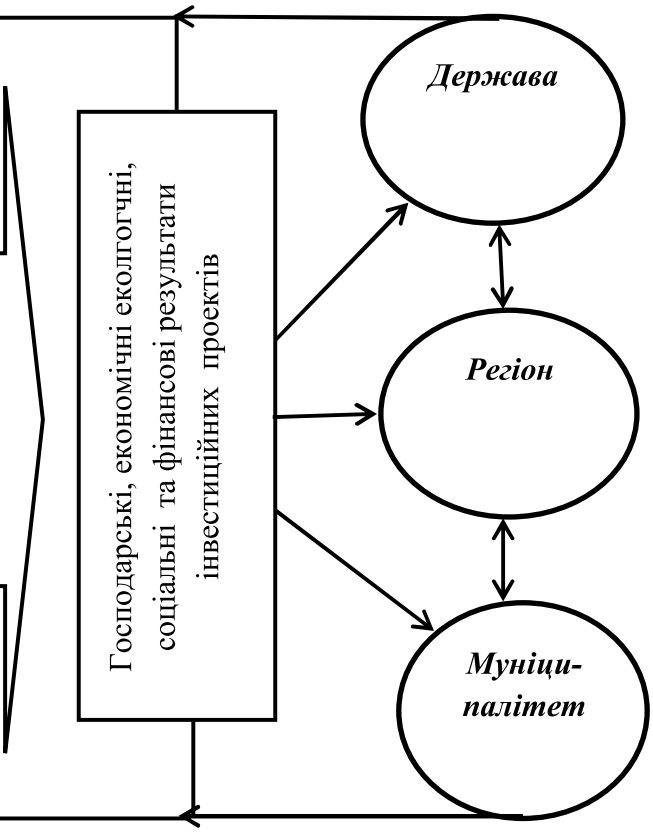

ономічного механізму управління

системно-структурна інституціональна складова природно-ресурсного менеджменту, інтеграція природного капіталу в господарський процес, децентралізація в управлінні природокористуванням та справедливий розподіл доходів від природокористування на користь, з одного боку, усіх користувачів природного багатства, з іншого – власне самих компонентів природного багатства, усіх без винятку його складових.

Висновки і пропозиції (Conclusions and further researches directions). Визначено, що систему комплексної оцінки природного багатства України та її регіонів необхідно розбудовувати, спираючись на взаємокомплиментарні концепти «зеленої», «синьої» та «наноекономіки», які охоплюють відповідно загальнодержавний, регіональний та муніципальний рівні господарювання, включаючи мікроекономічний рівень та первинних економічних агентів.

Визначено структуру показників та критерії, що характеризують комплексну оцінку природного багатства. Запропоновано рамкову архітектоніку комплексної оцінки природних ресурсів, яка складається з чотирьох блоків, що системно охоплюють створення критеріїв комплексної оцінки природного багатства, оцінку ефективності його використання в просторово-галузевому вимірі, розробку рекомендацій з підвищення ефективності використання природних активів та впровадження системи оцінок природного багатства в національну господарську систему України.

У механізмі управління природними активами визначено провідну роль капіталізації природних ресурсів та фінансизації природно-економічних відносин шляхом сек'юритизації природних активів через емісію фінансових інструментів, в основі вартості яких лежить природний капітал та доходи, отримані через залучення його в господарський обіг.

Таким чином, запропоновано формалізовану модель та створено інноваційний базовий алгоритм для впровадження в подальшому комплексної економічної оцінки природного багатства України в систему управління природними ресурсами держави, побудований на фінансизації природних активів, структурному управлінні ними а також на принципах "належного врядування", включаючи публічно-приватне партнерство центральної влади, бізнесу і громад.

Список використаних джерел (References)

1. *Ляховець О.О.* Оцінка національного багатства України /О.О.Ляховець// Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Серія : Економіка. - 2010. - Т. 126, Вип. 113. - С. 5-10.

2. *Шумська С.С.* Національне багатство: методологічні підходи та оцінки по Україні / Економічна теорія. – 2006. № 4. – С. 62 – 76.

3. *Квак М.* Національне багатство України: стан та перспективи / Марія Квак // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2008. – Січень – березень (№ 1). – С. 29-36.

4. *Квак М.* Національне багатство – ціннісний показник життєзабезпечення держави / Марія Квак // Вісник Львів. Ун-ту. – Серія екон. – Вип. 39. – 2008. – С. 201- 205.

5. *Смолина Е.Э.* Специфика методологии оценки составляющих национального богатства / Е.Э.Смолина, М.А.Коломейцева // Вестник Тамбовского университета. Серия Гуманитарные науки. – 2007. - № 10. С. 270-274,

6. *Сонин К.* Богатство, капитализация и рост / Константин Сонин, Сергей Гуриев // Эксперт. – 2003. - № 24 (379), 30 июня. – С.46-47.

7. Національне багатство України / За ред. Дорогунцова С.І. – К.: РВПС України НАН України, 2005. – 224 с.

8. Економічна оцінка природних ресурсів: основні методологічні підходи / М.А. Хвесик, Н.В. Збагерська; Рівнен. держ. техн. ун-т. – Рівне, 2000. – 192 с.

9. *Клиновий Д.В.* Податковий потенціал природного багатства України / Д.В.Клиновий, І.О.Петровська // Бюджетно-податкова політика та регіональний розвиток України: матер. міжнародн. наук.-практ. конференції, 22 травня 2015 р. / Міністерство освіти і науки України, Національний університет державної податкової служби України. – Ірпінь: Видавництво НУДПСУ, 2015. – С. 207–211.

10. *Руденко В.П.* Географія природно-ресурсного потенціалу України. – у 3-х час.: підручник./В.П. Руденко/, Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2010. – 552 с.

11. *Медоуз Д.* Пределы роста. 30 лет спустя. /Донелла Медоуз, Йорген Рандерс, Деннис Медоуз. М.: Академкнига, 2007. – 342 с.

12. *Schumacher, E.F.* Small is Beautiful: A Study of Economics As If PeopleMattered. - Point Roberts, WA, and Vancouver, BC: Hartley and Marks Publishers, 1973. – 250 p.

13. *Паулі Г.* Синя економіка: 10 років, 100 інновацій, 100 мільйонів робочих місць / Гюнтер Паулі, К: Risk Reduction Foundation, 2012. – 353 с.

14. *Клейнер Г.* Наноэкономика / Г.Клейнер // Вопросы экономики. – 2004. – № 12. С. 70-93.

15. *Иншаков О. В.* Экономическая генетика и наноэкономика / О. В. Иншаков. — Волгоград: Изд-во ВолГУ, 2007. — 94 с.

16. *Arrow K.* Reflections on the essays. In: Arrow and the Foundations of the Theory of Economic Policy / Ed.: G.R. Feiwel. - L.: Macmillan, 1987, 734 p.

17. Комплексна економічна оцінка природних ресурсів: [монографія] / [за заг. Ред. д.е.н., проф., акад. НААН України М.А.Хвесика]. – К.: Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», 2013. – 264 с.

18. Економічна оцінка природного багатства України: [монографія] / за заг. ред. акад. НАН України, д.е.н., проф. С.І.Пирожкова, акад. НААН України, д.е.н., проф., М.А.Хвесика. К.: ДУ ІЕПСР НАНУ, 2015. – 396 с.

19. *Epstein G.A.* Financialization and the World Economy / G.A. Epstein, E. Elgar. – Business & Economics. – 2005. – 440 p.

20. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. академіка НАН України, д.т.н., проф., засл. діяча науки і техніки України

Б.Є. Патона. – Вид. 2-ге, переробл і доповн. - К. : Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2016. – 72 с.